

INSTITUTE OF PATERNITY DETERMINATION IN ROMANO-GERMAN LAW FAMILY

Abduganieva Gulrux Mansur kizi

Teacher of the Department of Legal Sciences of the

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20119912>

Annotation: In this article, the author analyzed the legal essence, history, basic principles and implementation mechanisms of the institute of paternity determination in the Roman-German law family. He also considered the procedures for determining paternity in relation to children born in and out of wedlock, judicial practice and the impact of modern biomedical technologies on this institution and put forward relevant proposals and recommendations.

Keywords: Roman-German law family, family law, paternity determination, child born in marriage, child born out of wedlock, child rights, marriage, judicial procedure, DNA examination.

РОМАН-ГЕРМАН ХУҚУҚ ОИЛАСИДА ОТАЛИКНИ БЕЛГИЛАШ ИНСТИТУТИ

Абдуганиева Гулрух Мансур қизи

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон
Миллий университети Хуқуқий фанлар
кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мазкур мақолада муаллиф роман-герман ҳуқуқ оиласида оталикни белгилаш институтининг ҳуқуқий моҳияти, тарихи, асосий принциплари ҳамда амалга ошириш механизмларини таҳлил қилган. Шунингдек, никоҳда туғилган ва никоҳдан ташқари туғилган болаларга нисбатан оталикни белгилаш тартиблари, суд амалиёти ва замонавий биотиббидиёт технологияларнинг ушбу институтга таъсирини кўриб чиққан ва тегишли таклиф ва тавсияларни илгари сурган.

Калит сўзлар: роман-герман ҳуқуқ оиласи, оила ҳуқуқи, оталикни белгилаш, никоҳда туғилган бола, никоҳдан ташқари туғилган бола, бола ҳуқуқлари, никоҳ, суд тартиби, ДНК экспертизаси.

Замонавий жамият анъанавий оилавий қадриятларнинг ўзгариши ва ижтимоий ролларнинг ўзгариши билан боғлиқ кўплаб муаммоларга дуч келмоқда. Қонунчилик эътиборини талаб қиладиган асосий жиҳатлардан бири бу оталикни белгилаш институти бўлиб, у болалар ва ота-оналарнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Бироқ, ушбу институтни ҳуқуқий тартибга солиш бахс мунозарали мавзу бўлиб қолаётганлиги ва уни янада такомиллаштириш масалалари мазкур мавзунинг долзарблигидан далолат бермоқда.

Аввало, шуни таъкидлаш ўринлики, оталикни белгилаш нафақат ҳуқуқий ҳужжат, балки ота-оналар ва болалар ўртасидаги муносабатларнинг ахлоқий ва ҳиссий жиҳатларига таъсир қилувчи ижтимоий-ахлоқий жараён дир. Никоҳсиз туғилган болалар

сони ортиб бораётганлиги сабабли, оталикни белгилаш масаласи айниқса долзарблик касб этмоқда. Қонунчилик боланинг ўз ота-онасини билиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва жараёнда ўз хоҳишига қарши иштирок этиши мумкин бўлган тахминий отанинг манфаатларини ҳурмат қилиш ўртасида мувозанатни сақлаши керак.¹

Ҳуқуқий тартибга солишдаги асосий муаммолардан бири оталикни белгилаш тартибига ягона ёндашувнинг йўқлигидир. Ҳозирги вақтда қонунчилик оталикни ихтиёрий равишда тан олиш, оталикни суд орқали белгилаш ва генетик тестдан фойдаланиш каби турли механизмларни назарда тутди. Бироқ, амалда, ушбу механизмларни қўллаш кўпинча далиллар, ишларни кўриб чиқиш вақтлари ва суд қарорларини ижро этиш билан боғлиқ қийинчиликларга дуч келади.²

Оталикни аниқлашда асосий далил сифатида генетик тестдан фойдаланиш алоҳида эътиборга лойиқдир. Замонавий ДНК таҳлил усуллари яқини юқори аниқлигига қарамай, процедуранинг юқори нархи ва мураккаблиги туфайли улардан фойдаланиш ҳар доим ҳам барча тоифадаги фуқаролар учун мавжуд эмас. Бундан ташқари, тестни мажбурий ўтказиш билан боғлиқ ахлоқий муаммолар юзага келади, бу эса шахсий ҳаётга бўлган ҳуқуқни бузиши мумкин.

Яна бир муаммо - бу оталикни аниқлашда асоссиз равишда иштирок этиши мумкин бўлган эркакларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг самарали механизмларининг йўқлиги. Баъзи ҳолларда эркаклар бола учун молиявий ёрдам сўраб аёллар томонидан зўравонлик қурбонига айланадилар. Бундай вазиятларда адолатли суд мажлисини ва барча томонларнинг манфаатларини ҳимоя қилишни таъминлаш муҳимдир.

Оталикни аниқлаш институтини тартибга солишнинг халқаро тажрибаси ҳам бир хил даражада муҳим жиҳатдир. Бир қатор мамлакатлар оталикни белгилаш борасидаги таомиларни соддалаштириш ва уни янада қулайроқ қилишга қаратилган прогрессив қоидаларни жорий этишган. Масалан, баъзи давлатлар оталикни судга мурожаат қилмасдан маъмурий органлар орқали белгилашга руҳсат беради. Бундай амалиётлар Ўзбекистонда оила қонунчилигини такомиллаштириш учун фойдали бўлиши мумкин.

Таъкидлаш жоизки, оталикни белгилаш боланинг манфаатларини ҳам, ота-оналарнинг ҳуқуқларини ҳам ҳисобга оладиган ҳуқуқий тартибга солишга комплекс ёндашувни талаб қилади. Ушбу мақсадга эришиш учун қонунчиликни такомиллаштириш, янги технологияларни жорий этиш ва аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш бўйича ишларни давом эттириш керак. Шундагина ушбу жараённинг барча иштирокчиларининг ҳуқуқ ва манфаатлари самарали ҳимоя қилиниши мумкин.

Оталикни белгилаш тўғрисидаги қонунчиликни такомиллаштиришнинг муҳим йўналиши - бу суиистеъмол қилиш эҳтимолини минималлаштирадиган ва низоларни адолатли ҳал қилишни таъминлайдиган аниқ ва шаффоф процедураларни ишлаб чиқишдир. Масалан, мажбурий судгача воситачиликни кўриб чиқиш мумкин, бу томонларга узоқ давом этган суд жараёнларисиз келишувга эришиш имконини беради. Бу нафақат суд тизимига юкни камайтиради, балки барча иштирокчи томонлар, айниқса бола учун ҳиссий стрессни ҳам енгиллаштиради. Бундан ташқари, жараёнда иштирок этишлари асоссиз бўлган ҳолларда оталикни тан олган эркакларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш механизмларини тақдим этиш муҳимдир.³

Яна бир истиқболли йўналиш - бу оталикни белгилаш соҳасида рақамли технологияларни ривожлантириш. Аризаларни топшириш, генетик тестларни ўтказиш ва

¹ Зокиров И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. –Т, ТДЮИ. 2006. –Б.144.

² Раҳмонкулов Х.Р. Фуқаролик ҳуқуқи муаммолари. Дарслик. –Т, ТДЮИ. 2010. –Б.291.

³ Топилдиев В.Р. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида оила ҳуқуқининг муаммолари //Conference on the role and importance of science in the modern world. – 2025. – Т. 2. – №. 2. – С. 210-220.

хужжатлар алмашиш учун электрон платформаларни жорий этиш таомилларини сезиларли даражада соддалаштириш ва уни фуқаролар учун янада қулайроқ қилиши мумкин. Масалан, ихтиёрий оталикни тан олиш ва генетик тест натижалари ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган ягона маълумотлар базасини яратишни кўриб чиқиш мумкин. Бу таомилларнинг такрорланишига йўл қўймайди ва оталикни белгилаш жараёнини тезлаштиради, айниқса томонлардан бири бошқа минтақада ёки чет элда истиқомат қилган ҳолларда.⁴

Фикримизча, аҳолининг оталикни белгилаш борасидаги ҳуқуқий саводхонлигини оширишга алоҳида эътибор қаратиш керак. Жуда кўплаб фуқаролар ўз ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақида етарлича билим ва тушунчаларга эга эмаслар, бу эса бир қатор тушунмовчиликлар ва низоларга олиб келмоқда. Шу муносабат билан, инсонларга ушбу масалаларни тушунишга ёрдам бериш учун оммавий ахборот воситаларида чиқишлар ўтказиш, маслаҳатлар ва ўқув семинарларини ташкил этиш ўта муҳим вазифалардан биридир.

Оталикни белгилаш институти - бу бола билан эркак ўртасидаги ҳуқуқий алоқани расман тан олишга қаратилган ҳуқуқий нормалар мажмуидир. Ушбу институтнинг асосий мақсади боланинг отаси ким эканлигини юридик жиҳатдан аниқлаш ҳамда болага нисбатан отанинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилашдан иборат.⁵

Роман-герман ҳуқуқ оиласида оталик, одатда, қуйидаги усуллар орқали белгиланади:
 никоҳда туғилиш факти асосида;
 ихтиёрий тан олиш орқали;
 суд тартибида.⁶

Роман-герман ҳуқуқ тизимида оталик презумпцияси асосий принциплардан бири ҳисобланади. Унга кўра, никоҳда бўлган аёл томонидан туғилган боланинг отаси сифатида унинг эри тан олинади. Бу қоида боланинг ҳуқуқий барқарорлигини таъминлаш ва оилавий муносабатларда аниқликни сақлашга қаратилган.

Мазкур презумпция фақат суд орқали, тегишли далиллар (жумладан, тиббий ва генетик экспертизалар) асосида инкор этилиши мумкин.

Никоҳдан ташқари туғилган болаларга нисбатан оталикни белгилаш роман-герман ҳуқуқ оиласида алоҳида тартибга солинади. Бунда қуйидаги усуллар мавжуд:

отанинг болани ихтиёрий равишда тан олиши;
 суд тартибида оталикни белгилаш.⁷

Ихтиёрий тан олиш, одатда, фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида расмийлаштирилади. Агар эркак оталикни тан олишдан бош тортса, боланинг онаси ёки қонуний вакили судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Замонавий роман-герман ҳуқуқ тизимларида суд тартибида оталикни белгилашда илмий-техник воситалар, айниқса ДНК экспертизаси кенг қўлланилади. Генетик экспертиза юқори аниқликка эга бўлиб, суд қарорининг адолатли ва асосли чиқишини таъминлайди. Шу билан бирга, баъзи давлатларда шахсий дахлсизлик ва инсон кадр-

⁴Топилдиев В.Р. Замонавий технологияларни фуқаролик-ҳуқуқий фанларнинг ривожланиши ва фуқаролик ҳуқуқий муносабатларга таъсири // “Fuqarolik huquqiy fanlarini rivojlantrish tendensiyalari va fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. –Т., 2022. 47-62 бетлар.

⁵ Шершеневич Г.Ф. Курс гражданского права. СПб., 1902. Том 2.

⁶ Топилдиев В.Р., Рим ҳуқуқи. Дарслик;. –Т.: Янги аср авлоди, 2013. -263 б.

қимматини ҳимоя қилиш мақсадида ДНК экспертизасини мажбурий тарзда ўтказиш масаласи чекланган ҳолларда қўлланилади.⁸

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, Роман-герман ҳуқуқ оиласида оталикни белгилаш институти бола ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган муҳим ҳуқуқий механизм ҳисобланади. Ушбу институт орқали боланинг ҳуқуқий мақоми, моддий таъминоти ва ижтимоий ҳимояси таъминланади. Замонавий шароитда биотиббиёт технологияларнинг ривожланиши мазкур институтни янада такомиллаштиришга хизмат қилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Топилдиев В.Р., Рим ҳуқуқи. Дарслик; –Т.: Янги аср авлоди, 2013. -263 б.
2. Топилдиев В.Р. ва бошқалар Рим ҳуқуқи. Ўқув қўлланма. –Т., «Yuridik adabiyotlar publish» 2022. 204 б.
3. Шершеневич Г.Ф. Курс гражданского права. СПб., 1902. Том 2.
4. Раҳмонқулов Х.Р. Фуқаролик ҳуқуқи муаммолари. Дарслик. –Т, ТДЮИ. 2010. – Б.291.
5. Зокиров И.Б. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. –Т, ТДЮИ. 2006. –Б.144.
7. Топилдиев В.Р. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. –Т., «Yuridik adabiyotlar publish» 2022. –Б. 590.
8. Топилдиев В.Р. Замонавий технологияларни фуқаролик-ҳуқуқий фанларнинг ривожланиши ва фуқаролик ҳуқуқий муносабатларга таъсири // “Fuqarolik huquqiy fanlarini rivojlantirish tendensiyalari va fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. –Т., 2022. 47-62 бетлар.
9. Топилдиев В.Р. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида оила ҳуқуқининг муаммолари //Conference on the role and importance of science in the modern world. – 2025. – Т. 2. – №. 2. – С. 210-220.

⁸ Топилдиев В.Р. ва бошқалар Рим ҳуқуқи. Ўқув қўлланма. –Т., «Yuridik adabiyotlar publish» 2022. 204 б.

